

Els orígens, el camí i les perspectives de futur de l'ètnia gitana

Trajecte entre boires

La boira dels tòpics, de l'odi i del racisme ha marcat a foc les relacions endogàmiques i exogàmiques del poble gitano. L'any 1993 pot ser un punt d'inflexió a la seua història: els aires d'oberturisme i el desig d'adequar-se a la societat, poden variar un *modus vivendi* secular.

Això era i no era un matrimoni gitano que tenia cinc fills. La major era una xica tan bella que martiritzava els cors dels joves dels pobles del voltant. Malgrat el seu atractiu, rebutjava sempre els pretendents: no trobava l'home que fera bategar el seu cor. Un dia que caminava per un bosc, se li va aparèixer el dimoni. "Jo puc trobar-te l'home de qui quedaràs completament enamorada per sempre. Però hauràs de seguir les meues instruccions per poder aconseguir-lo." El diable va imposar-li en principi que matara el seu pare. La gitana es va espantar per la crueltat de la condició. No obstant, el desig és el més pervers dels deus, i la jove va ofegar al mar el seu pare venerable. Ràpidament, tornà a aparèixer el servidor de l'abisme, que va exigir a la noia la mort de la seua mare, si volia conèixer el gitano d'ombra de plata que la faria enfollir d'amor. Desfeta, però encegada i decidida, assassinà la dona que li regalà la vida. El dimoni va dir-li que amb les ànimes dels seus pares construiria un instrument musical que l'ajudaria a aconseguir el nòvio desitjat. I així ho va fer. Del no-res va aparèixer la caixa i l'arc d'un violí. Però no tenia de cordes i, per tant, no servia per a emetre cap so. Per fer-lo sonar, el fill de l'infern va exigir l'assassinat dels seus germans a la gitana ansiosa de la mel de la passió. Aquesta, que ja estava enfonsada al pou del crim, va matar-los. Sotadament, quatre cordes van aparèixer i completaren el meravellós i tenebrós violí. La jove començà a tocar l'instrument i un gitano amb els cabells rulls i els ulls negres com l'atzabeja se li va acostar, li va furar la raó, li va fer tenir malsons d'amor verinós. Ràpidament, van decidir casar-se. Però la vespra de la boda, el dimoni que li va donar el violí, va aparèixer i es va endur la gitana i el seu nòvio cap a l'Avern, ja que el seu era un amor impur, banyat en sang, que ha-

via de pagar-se amb el dolor infernal. Al poc de temps, va passar per l'indret on aparegué el diable un gitano senzill que va veure al terra un estrany instrument musical. Era el violí de Satan. Començà a tocar-lo, i fou tan divina la música que n'eixia que en poc temps el gitano fou famós en tot el món. Gran part dels gitanos d'Europa dominen i adoren aquest instrument i creuen fermament que només el dimoni pogué inventar el seu volgut violí.

Aquesta llegenda d'obsessió, mort i sentiments al límit és una mostra d'allò que la societat occidental, sobretot en l'època del romanticisme, ha fet amb la cultura gitana: tenir-ne en compte els aspectes més exòtics i folklòrics i considerar-la una història de masclès i fades amb sang calenta. O, a l'altre costat del pèndol, menysprear fins i tot aquests aspectes llegendaris i considerar el gitano com un ésser incapaç de res més que no fóra ballar, cantar, practicar la venda ambulante, o ballar-se amb navalla.

ORIGEN D'UN ÈXODE

Tot i que els aspectes més màgics i sorprenets que formen part de la idiosincràcia de la nació gitana són vertaderament encisadors, els gitanos volen demostrar des de fa més de 25 anys, quan va començar aquí a estructurar-se un fort moviment associatiu, que els pertany per dret un lloc al sol, més enllà de la línia d'ombra on han estat situats fins ara. 1993 veu gitanos organitzant-se, vertebrant-se, desitjant mostrar títols universitaris i alçant la veu al Parlament europeu. És l'època en què s'ha decidit que són els mateixos gitanos els qui han de fer els passos per poder mantenir una convivència plenament propícia amb el paio i l'establishment dominant. En aquesta època de nou racisme i de guerres ètniques, un poble enigmàtic lluita a Europa perquè

els seus membres siguen considerats ciutadans de primera.

Als gitanos, generalment, segons versions que arranquen de fa 2000 anys, se'ls ha suposats oriünds d'Egipte. S'ha dit que el nomadisme constant d'aquest grup ètnic és conseqüència d'una maledicció bíblica per no donar habitatge a la Mare de Déu quan fugia, argument que els situava en una situació semblat a la dels jueus de la diàspora. No han faltat els autors que els han considerats fills de la Península Ibèrica, una raça barrejada entre moros i jueus, o com nascuts a Pèrsia. Però els darrers estudis amb credibilitat han demostrat que la raça gitana es va gestar a l'Indostan. Part d'aquestes investigacions apunten que els gitanos fugiren d'aquesta regió en temps de la formidable invasió de Timur Beck, sobirà de l'imperi mogol, quan aquest es disposava a endinsar-se a Xina en 1406. El poble de què parlem abandonà el país i es va separar en diferents grups: uns, travessant Pèrsia, Síria i Aràbia es van disseminar per Egipte. Altres, per l'Àsia Menor i les vores de la Mar Negra, penetraren a Dàcia, i alguns es van dirigir cap al Bòsfor, a Tràcia i a Macedònia, i des d'allí, més tard, s'infiltraren a Europa.

Els gitanos cobren carta de natura a Europa a finals del segle XIV o principis del XV. Van ser vistos vagant per Alemanya amb la pell colrada pels viatges i dedicant-se a les arts endevinatòries. A Suïssa arriben en 1418, i a Augsburg en 1419. En 1422, una tribu creua Bolonya, passa per Forlì i arriba a Roma. En 1427, ja pul-lulen pels carrers de París. Una fracció arriba a Rússia i a Sibèria. D'altres segueixen rumb descendent cap a Marsella, travessen el Roine, i entren a Catalunya. Hi ha constància que l'11 de juny de 1447 ja n'hi havia alguns a Barcelona.

Ja en aquella època, els gitanos provocaven al seu voltant sorpresa i por, a cau-

Perseguits per tot Europa, el seu exotisme no és acceptat fàcilment.

RAFA GIL

sa del desconeixement i d'un exotisme molt cridaner que encara avui costa d'assimilar a l'europeu mitjà. D'altra banda, els diversos recorreguts duts a terme per aquest poble, i les estades passades als països travessats, han donat lloc a una enorme varietat de subgrups ètnics. Els principals són els rom, els manouche o sintí i els calós. *Rom* significa 'home' en llengua dels zingars o gitanos. Els rom, presents a tots els països europeus, han viscut durant molt de temps a l'Europa Central. Actualment, després d'una migració a França, són nombrosos als suburbis parisencs, es divideixen, segons el seu origen professional, en *kalderash* (calderers), els *lovara* (ramblers o tractants de bestiar), i els (masovers). Han conservat una organització social plenament estructurada. Quant als manouche, han viscut ancestralment a Alemanya o al Piemont. La majoria són venedors, firaires, treballen al circ (la famosa Troupe Bouglione) o músics (el virtuós Django Reinhardt). Finalment, *calós* fou la denominació que els viatgers occidentals van donar als provinents de l'Indostan que s'instal·laven a les costes del Peloponès. Amb aquesta nomenclatura són coneguts avui als Països Catalans i a Andalusia. Els descendents d'aquells migradors de l'Edat Mitjana viuen avui, si més no, temps de confusió.

EUROPA I L'HORROR

A diferència de la majoria gitana de l'estat espanyol, el nomadisme etern característic d'aquesta ètnia domina bona

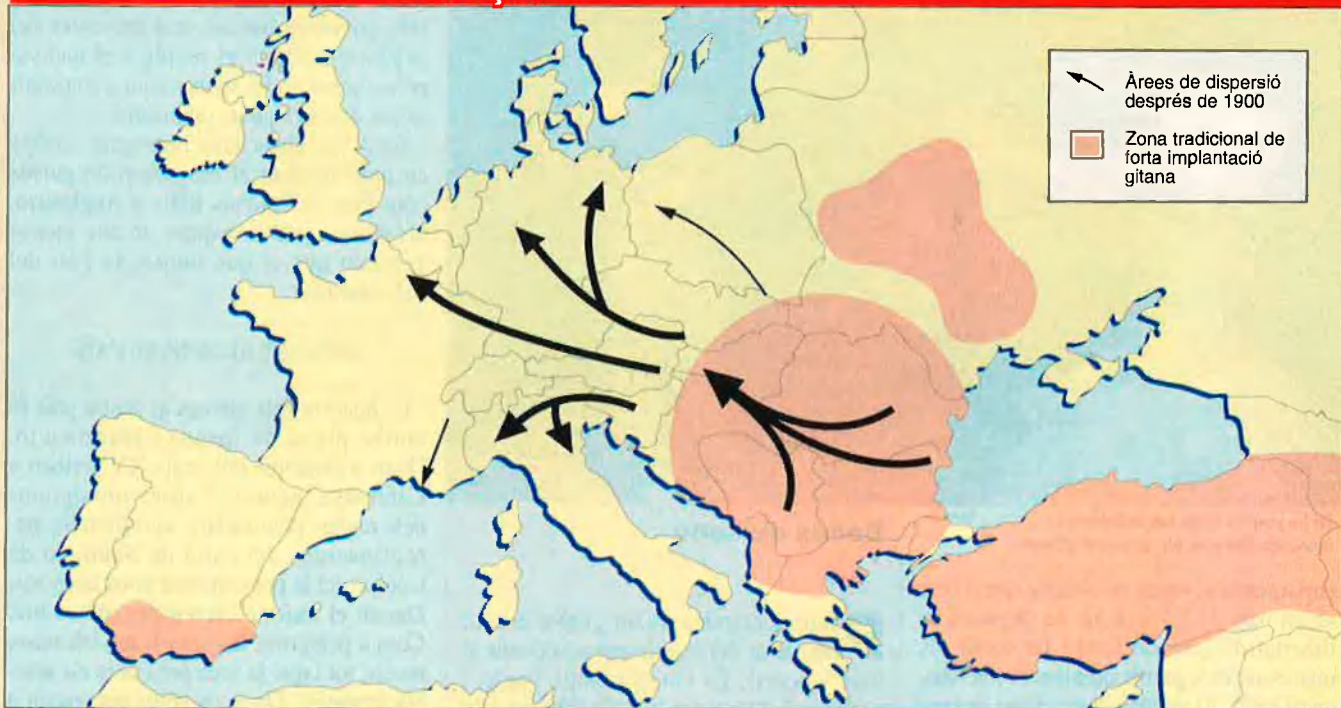

part de la resta d'Europa. I és als països que conformen el centre i l'orient del continent on el nomadisme es transforma en un èxode d'horror per fugir encara de les bales, els moviments neonazis i els linxaments. Romania és, des de poc després de la caiguda de Ceaucescu, un escenari dantesc on no són rares escenes dignes de les tenebres transilvanes: una nena va morir cremada viva quan un miler de romanesos calaren foc amb torxes al barri gitano de la ciutat de Turu Lang. Grups de neonazis alemanys assetjaren durant una setmana un allotjament de refugiats estrangers, gitanos en la major part, bramant proclames racistes i plorant la mort de Hitler. Feixistes de la República de Txèquia demanen la cambra de gas per als gitanos.

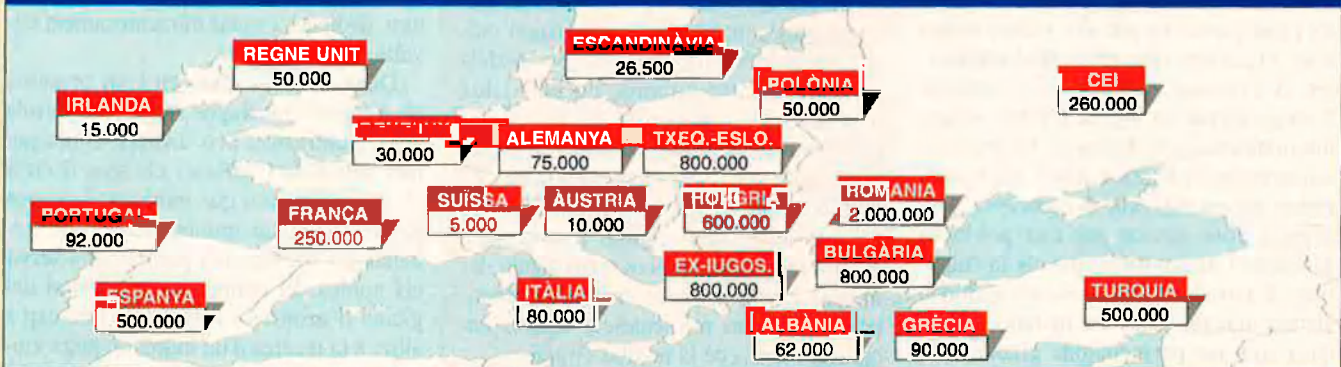
A l'antiga Iugoslàvia, els serbis els ex-

terminen, els croats els persegueixen a tirs, els eslovens els neguen el vot... Segons ens acostem al septentrí continental, Europa es manifesta com una gran illa de les tempestes per a les minories ètniques, especialment per a la raça gitana. Però, ¿com han arribat els membres d'aquesta ètnia a una situació tan crítica? En un primer moment, hem de tenir en compte la inadaptació a les formes de vida impositives i imperants que els han creat problemes amb l'Europa intolerant. Amb la segona revolució industrial, els europeus marxaren des dels camps cap a les ciutats. El gitano, preferentment dedicat al comerç rural, veu aleshores anar-se'n el seu mercat natural i decideix seguir-lo fins a les zones urbanes. Allí topa amb un mitjà hostil que no encaixa amb la manera de viure transhumant i sense

EL DESPLAÇAMENT DELS GITANOS AL SEGLE XX

ELS GITANOS A EUROPA

DOMÈNEC ORRIT

lligams tecnocràtics que el caracteritza: ell té una concepció tribal, grupal, de la vida, que no és entesa per els habitants sedentaritzats de les ciutats.

Amb la incomprensió d'una forma de vida considerada secularment desfasada, el gitano només pot aspirar a ser ciutadà de tercera. Si unim aquesta situació, present des de fa dècades, a les crisis econòmiques i polítiques de cada país, descobrirem que la minoria gitana és víctima propiciatòria en una societat que també, tot i que molts gitans fa moltes generacions que viuen en cada territori, els considera estrangers immigrants d'una terra subdesenvolupada (Índia).

Quan els països de l'est caminaven sota règims comunistes, l'estat considerava el problema dels rom o gitans orientals com una qüestió social, no cultural. Això

implicava un desig per part dels distints governs d'integrar totalment els rom en l'esquelet de la societat. Tot i que l'intent sembla que pretenia solucionar sense paliatius una dificultat cada cada vegada més agònica, va produir l'efecte contrari: incrementar el problema. Amb les iniciatives estatals, va sorgir el fenomen anomenat etnogènesi, que buscava escapar al setge estatal, que considerava que només diluint els signes diferencials socials i culturals gitans en la forma de vida majoritària, podria acabar la desgràcia rom. El gran error dels comunistes fou plantejar-se seriosament l'opció de la absorció, en compte del respecte a les característiques pròpies de l'ètnia. I per un gitano no hi ha res pitjor que sentir parlar de dir adéu als trets culturals que, contra tot i contra tots ha conservat gelosament

segles i segles, purificats en l'encens de la particularitat i fugissers d'una cultura fagocitadora tipus aldea global. Per açò, els rom van tractar d'abandonar l'estatus de comunitat no integrada i marginal per obtenir, en canvi, l'estatus de minoria ètnica reconeguda.

Les reaccions contra el comportament dels rom, considerat abusiu i rebel, han ocasionat la reaparició de vells prejudicis, segons els quals els gitans constitueixen un grup ètnic no assimilable, contrari a qualsevol proposta d'ajuda econòmica, que únicament desitja mantenir els usos i costums que contradiuen l'ordre social de cada país. La caiguda de les concepcions governamentals comunistes ha agreujat la situació. Tot i que ha permès que els rom s'introdueixen en la vida política (amb un reduït nombre de

Hi ha poques coses tan coloristes i apassionades com un casament gitano.

RAFA GIL

Bodes de sang

parlamentaris, tinint en compte que a l'est viuen més de 3'5 milions de gitanos), la llibertat d'expressió també ha servit els interessos dels partits dominants (racistes quasi tots). Al capdavant un clima de tensió. A Hongria, Txèquia i l'antiga URSS, el clima desprèn una electricitat de tibatort i menyspreu en què són tractats com a boccs expiatoris dels mals postcomunistes. A Romania, Ceaucescu va intentar homogeneïtzar ferotgement totes les comunitats ètniques del país. Amb el seu esquarterament polític (i físic), els rom es troben encara més prop del precipici, perseguits com gossos per una població xenòfoba i manipulable que els fa culpables de tots els mals. Ceaucescu no havia arribat mai tan lluny en matances ètniques com les persecucions gitanes a la Romania del 93. La cacera contra el romaní és també cruenta a l'antiga Iugoslàvia, on són exterminats sense problemes en una guerra que no els importa gens ni mica. Les organitzacions internacionals que vetllen pels més desvalguts han advertit repetidament a l'ONU de l'absurda situació d'aquest poble, immers en una guerra xovinista, on són l'única minoria ètnica que no gaudeix de cap suport internacional.

Molts gitanos han fugit d'aquestes gralles racistes cap a l'Alemanya unida. Però aquesta locomotora de ferro i marcs els ha traït. Si en temps de Hitler van ser prop d'un milió els gitanos eliminats pels seguidors de la ideologia racista de Rosenberg, els grups neonazis clamen ara, una altra vegada, per la pell dels gitanos i d'altres minories. Moltes organitzacions gitanes no tenen accés als fons socials de la CE per traves interposades per Ale-

Paco Hernández és un gitano erudit, fundador del moviment associatiu al País Valencià. És viu, d'estatura fugaç, i parla amb l'ànima a la gola. De tot allò que conforma el nebulós univers caló, hi ha un clement que fa que els ulls de Paco, negres com el ventre d'un àngel caigut, esclaten en foc de festa: parlar dels casaments entre gitanos, "un dels ritus més poètics i apassionats que es mantenen al nostre planeta", ens diu. I és equànime en la seua valoració, ja que en poques ocasions es poc gaudir de tanta alegria, fervor, lírica popular i espectacle d'amor incandescent com quan queda demostrat que la nòvia és verge i tot rebentat en tradicions mil·lenàries, vigents encara en l'època de la realitat virtual.

Tot comença, mesos abans de la boda, quan el gitano parla amb el pare de la jove que l'ha convertit en presoner. Li demana la mà de la filla i les famílies organitzen un ritual que serveix de prefaci a la festa gran del casament, i que sacralitza la relació sentimental. Si tot ha anat bé, després de la contenció i l'espera, arriba una cerimònia on milers de gitanos de tot arreu acudeixen al casament. La gitana, engalanada, núbil i nerviosa, jau en una sala, rodejada de dones de respecte i de la família, esperant la "juntadora", dona prestigiosa contractada mitjançant una forta suma de diners que comprovarà si la nòvia és verge. Una vegada confirmada la resposta, s'anuncia als convidats el resultat: les camises dels homes s'esquincen, les flors, el dolç i el ball regnen.

J. M. O.

manya. No obstant, els gitanos romanesos i iugoslaus intenten per tots els mitjans possibles quedar-se a les terres del gegant germànic: el rebuig i el menyspreu encara no ha arribat aquí a imposar-se per norma a punta de pistola.

Tot i que el racisme impregna Europa en pràcticament el seu abast, en països com França, Polònia, Itàlia o Anglaterra, els gitanos poden respirar un aire menys agressiu que el que impregna l'est del vell continent.

GITANOS AL NOSTRE PAÍS

La història dels gitanos al nostre país és també plena de foscor i marginació. Quan a principis del segle XV arriben a Catalunya, aquests i altres immigrants dels regnes peninsulars, aprofiten les peregrinacions del camí de Santiago de Compostel·la per conèixer nous territoris. Durant el trajecte capten per sobreviure. Com a pelegrins, la gent els rep bé, sense recels, tot i que la seua presència els sembla estranya. Els nous veïns comencen a dedicar-se a feines on destaquen, com a ferrers, calderers o alquimistes de la natura, dedicats a sanar miraculosament cavalls i altres bèsties.

¿Quan, doncs, comencen a ser proscrius els gitanos? Tot tingué el punt de sortida amb la unificació dels distints regnes per part dels Reis Catòlics i els seus decrets en què ordenaven que moriscos i gitanos havien de deixar immediatament de treballar pel seu benefici per passar a servir els nobles. El temperament oriental del gitano li aconsella voltar d'un lloc cap a altre, a la recerca d'un indret on pugui viure ben considerat sense haver de ser criat de ningú. Això serveix als savis gitanos actuals per valorar el nomadisme com un fet imposat, no desitjat (des de l'Índia a tot el territori ibèric), sempre a la recerca d'una atmosfera de llibertat. Però durant tota la història, el gitano ha hagut d'esquivar pragmàtica rere decret coercitiu.

Els últims foren els dos articles franquistes que constaven al Codi de la Guàrdia Civil. El gitano havia de dur sempre damunt els documents d'identitat, altrament, li podien aplicar l'anomenada "ley de vagos y maleantes", excusa franquista per actuar amb llibertat amb tothom. Però el *desarrollismo*, el turisme nòrdic, l'acceptació de l'estat espanyol de la Carta dels Drets Humans, els interessos econòmics estrangers i tot allò que conforma la façana rossa de l'Espanya dels 60, obliga un Franco reticent a obrir el puny i deixar

els gitanos despertar d'un sopor llarg i profund. En 1965, Juan de Dios Ramírez Heredia, avui l'únic eurodiputat gitano, comença la tasca al favor del seu poble amb una arenga davant el seus germans d'ètnia al costat del símbol de tot allò que els feia patir: el Valle de los Caídos.

En 1968, l'església decideix prendre

partit i tutelar la senda gitana. Es creen els embrions de l'anomenat "moviment gitano", per part de l'església: els secretariats, que es promouen als diferents centres urbans. El següent pas consisteix en el traspass d'aquesta responsabilitat tutelar a Càritas, que, de fet, assumeix la funció social de l'església. Després de la mort del dictador de Franco, i amb l'arribada del remolí de la transició, es van començar a crear associacions gitanes de tipus totalment civil. Juan de Dios Ramírez

eleva a proposta davant els primers diputats democràtics l'eliminació de l'antiga "ley de vagos y maleantes". Per unanimitat, la llei és enterrada amb la dictadura. El gitano, il·lusionat en aquella època en què premsa, polítics i esperances formaven part del mateix raïm, comença un camí cap a un futur que fins llavors no havia estat possible.

Aquest anhels de renovació es viuen fins ara, amb anades i vingudes. Sembla que aquest any postolímpic es comença a constatar que els gitanos volen deixar de ser un grup impenetrable. Però s'enfronten a una societat dura i tancada on tant tens, tant vals. I on ningú no dona facilitats.

Si revisem l'estat de la qüestió als nostres territoris, trobem que a Catalunya Nord, unes 4.000 persones formen la comunitat gitana que des de finals de la Segona Guerra Mundial es concentren a Perpinyà als barris de Sant Jaume i Vernet. Al primer, els gitanos conviuen amb magribins en un dels majors nuclis catalanoparlants de la Catalunya nord. Mentre a partir dels anys 50, l'ús de la llengua catalana s'anava perdent progressivament en les famílies nord-catalanes, els gitanos del cap i casal del Rosselló la mantenen viva amb fluïdesa. És una de les característiques més clares del gitano: conservar allò que creu propi per essència, com succeeix en aquest cas amb el català. De fet, als afores de París, podem trobar gi-

tanos que parlen català tot pensant que és romaní, l'antic idioma de la raça.

Tornant al nord del país, el petit grup gitano depèn totalment de la Seguretat Social francesa i la seua antiga estructura laboral i social està desarticulada. El racisme, la droga, l'atur, el pes de la crisi econòmica i de la sida són els flagells del poble caló del nord.

Passant al Principat, hi viuen uns 35.000 components d'aquesta ètnia. Tendeixen a concentrar-se a les grans ciutats, com Barcelona, i la seua piràmide de població és distinta a la del català paio, ja que està composta per un percentatge molt elevat de població infantil i molt poca població gran. Per això, i no només a Catalunya, entre altres motius, es valora tant el consell dels avis: són experimentats, reflexius i n'hi ha pocs. També són més

nombrosos els barons, a la inversa que a la resta de les societats, i els índexs de natalitat són molt alts. El Principat ha passat per xenòfobs moments d'ira contra gitanos a Lleida i Girona. El barri de Can Tunis a Barcelona és l'únic indret on es pot parlar clarament de barraques o habitatges socials. Els altres assentaments gitanos, estan formats per famílies de les zones de Gràcia, Hostafrancs, Poble Sec o el carrer de la Cera. Però pocs d'aquests gitanos són menyspreats, ja que les seues

arrels són tan antigues com les de la ciutat, parlen català i si alguna vegada van ser considerats com immigrants, avui ja no. Aquest tipus, és ben distint del marginal habitatge de la Mina, barri situat a la rodalia del cap i casal, on es barregen païos supervivents de tot tipus de penúries amb gitanos allunyats totalment de qualsevol convivència en igualtat de condicions amb els catalans, presos de drogues i nits de delictes i pastilles.

Al País Valencià, viuen més de 30.000 gitanos, i no en podem parlar en gaires casos de convivència plenament respectuosa o afable. És molt més usual la tolerància mullada en cert recel. Als barris valencians de la Ciutat Fallera o pobles com Torrent i Xirivella són poblats per bon nombre de persones d'estirp caló. Sobretot en aquestes dues últimes viles, la problemàtica és forta, ja que no existeix una comunicació normal entre la societat majoritària i la gitana. Hem d'afegir, a més, el greu problema de la misèria, l'habitatge infrahumà i la droga a barris com el Cabanyal. Al reformatori de Godella, des de l'any 1990 fins aquest moment, els ingressos de joves de raça gitana representen un 50% del total, especialment per motius delictius, i en segon lloc per l'abandonament familiars o per agressions. El 90% són consumidors d'heroïna i l'edat mitjana d'ingrés oscil·la entre els 8 i els 15 anys. Encara que com a indicador, València reflecteix amb aquestes xifres la tortuosa evolució de les bases més joves d'un poble al nostre país.

Si saltem a Palma, trobem que el gitano mallorquí pateix les sempiternes tribula-

L'Associació de Dones ensenya oficis a les joves. RAFA GIL

Per eixir del ghetto, el gitano cerca l'evolució laboral. RAFA GIL

El gitano i l'Evangeli

El gitano, per regla general, ha practicat la religió dominant del país on s'ha trobat. Així, el gitano grec era ortodox o el català catòlic. Però sempre ha topat amb un problema: les litúrgies i les misses han estat sempre pensades i enfocades per als païos, i parlades amb un llenguatge i un tipus de lèxic que el gitano trobava llunyà.

Enmig aquest panorama, gitanos de l'estat espanyol decidiren importar la paraula d'un paio francès que predicava la religió evangelista, que, com les altres branques del cristianisme protestant, fan una interpretació bíblica *sui generis*. A més de les importacions, missioners francesos supervisen la implantació a la Península Ibèrica de les ensenyances evangèliques.

Al principi, la penetració d'aquest ritu al nostre país fou dèbil. Però, durant els anys 60, "el culte", com en diuen els gitanos, cobra més i més força. Són sobretot els gitanos els qui acudeixen a sentir uns "pastors" que no vesteixen alçacolls i que no pronuncien paraules catatòniques que al gitano li semblen d'altra dimensió. Molt hàbilment, els predicadors evangelistes o "al-leluies", en referència a la freqüència amb què utilitzen aquesta imprecció, vesteixen robes normals, són de raça gitana com la majoria dels feligresos i parlen al gitano directament, de tu a tu i planerament. Actualment, tenen uns 80.000 fidels per tot el territori peninsular i més de 300 parròquies. S'autofinancen mitjançant les ofrenes dels seguidors i van augmentant de nombre a velocitat vertiginosa.

El pastor gitano Lucas Muñoz diu: "nosaltres no som racistes ni de bon tros. També tenim predicadors païos i feligresos païos, tot i que és en els membres de la nostra ètnia on més ha quallat aquesta religió. Òbviament, com que nosaltres som gitanos, coneixem millor el nostre poble i podem arribar més endins de la seua fe. No tenim res a veure amb sectes o coses per l'estil: simplement fem sacrificis per complir al peu de la lletra la paraula de la Bíblia". Aquest integrisme força els feligresos a un constant autocontrol, tot i que té beneficis: molts creients afectats per les drogues o l'alcoholisme, han tornat a la normalitat perquè així ho exigeix Déu.

J. M. O.

L'ètnia gitana té presents els seus orígens.

RAFA GIL

cions dels del seu grup: pocs diners, difícil accés a l'habitatge, les temptacions de la droga. Molts d'aquests problemes no són propietat exclusiva de cap minoria ètnica, sinó de tothom. Els únics gitanos que poden aconseguir una vivenda subvencionada són els més integrats en les concepcions païes de viure i actuar. Els altres, poca cosa. Entre els 8.500 gitanos de les Illes Balears, la convivència afavoreix els catalanoparlants, ja que els dona a ulls païos una aparença de proximitat i afinitat que no té la resta. Els majors assentaments gitanos mallorquins estan a Son Banyà i al Moliner.

¿INTEGRACIÓ O CONVIVÈNCIA?

La paraula "integració" provoca calfreds als caló, manouche o rom. Ells uneixen aquest terme a un concepte contra el qual han lluitat sempre: el de la disgregació total de la seua cultura en l'immens oceà de la cultura europea dominant. Per això, el gitano prefereix utilitzar la concepció de convivència. A finals del segle XX, dirigit per uns aristòcrates ètnics amb bones maneres i dicció perfecta, aspira a l'entiment respectuós amb el seu veí paio. I a mantenir vius uns orígens que han marcat al roig viu l'esperit de raça.

El gitano, encara que presenta certes diferències en cada territori, té unes característiques comunes, que el converteixen en poble. Té una llengua originària única, el romaní, derivada del sànscrit, tot i que s'ha escindit en dialectes. L'originalitat de l'idioma és constantment reivindicada per les noves generacions amb estudis i interessos culturals, més enllà de la placidesa existencial o la supervivència.

Tot i que no tenen un territori propi, els gitanos es consideren un poble amb una

ètnia, una llengua i una cultura composta per costums, ensenyaments i tradicions, i una sang que beu en fonts indostàniques. Com també va fer el poble jueu (amb als quals tenen alguna coincidència llunyana, com el vagabundeig cercant l'indret ideal, o el fet d'haver suportat la fúria del món i del III Reich), es planteja entre els gitanos el retorn a Edèn, cap a la terra promesa, que estaria situada al Punjab, zona indoeuropea d'on van partir els primers gitanos en una diàspora sense retorn. No obstant, per la gran majoria dels gitanos és pura entelèquia, una hipòtesi daurada i divertida que no és factible. El gitano nascut i que viu al Principat es considera català, el fill de Portugal, portuguès, i això passa en tots els països.

El gitano sempre ha considerat la vida sota el punt de vista del clan, de la família. La individualitat que regna al nostre temps, les enveges i competències, l'ànsia de poder i de diners (que els gitanos aprecien ben poc), la dedicació de la vida per complet al treball oblidant la vida, no encaixa en el trencaclosques del seu caràcter. Pel gitano, la família no és solament important, sinó fonamental. Un gitano que és considere digne de ser-ho no deixarà mai el seu pare quan aquest siga gran, o la seua mare quan ja no la necessita. La unió tribal fa resplendir l'ànima gitana. Si aquesta queda sola, és difícil que no quede desfeta per la tristesa. Tant que el pare gitano no concep amb facilitat que un fill abandone la llar si no és per casar-se, ja que en la unió dels membres de la mateixa sang, i l'ajuda mútua està la felicitat vertadera.

Altra concepció fortament arrelada en el seu caràcter és l'honor, que quan consideren tacat pot conduir a la venjança legítima. Aquest aspecte pot tenir perillo-

Les dones ja han iniciat un camí de transformació.

RAFA GIL

ses conseqüències, ja que el gitano viu immersit en l'estat de dret païo, que té altres concepcions sobre el tema. Quant als gitans d'edat avançada, els anomenats "tios", són mereixedors de gran consideració per part dels joves, sempre que hagen portat una vida recta. És a dir, si un gitano és un indesitjable, no pel fet de ser gran ho deixa de ser a ulls dels més joves. Els tios donen consell, pistes, ajuda, han viscut més temps i coneixen íntimament les glòries i desventures de la vida i són més considerats segons envelleixen, al contrari que en la cultura occidental, i enllaçant amb les tradicions de les races orientals.

LA DONA

Secularment, les dones gitanes han dut el pes de la casa, el creixement dels fills i han funcionat com a costella del marit, però és imprescindible que arriben verges al matrimoni. Que la gitana es mantinga sexualment intacta no és només un goig per al nòvio, sinó també un orgull per a la família. La gitana que comparteix llit amb diversos homes, no és considerada gitana vertadera ni dona apropiada.

Com a mare, la dona transmet als fills els trets definitoris de la seua cultura, i educa les filles per ser bones companyes de l'home. Això era la tradició. Avui, però, alguna cosa va canviant. Seguint el trajecte marcat pel "moviment gitano", i en la mateixa línia d'associacionisme, ha estat creada amb àmbit estatal l'Associació de la Dona Gitana Romí Sergerí. La seua presidenta, Amara Montoya, creu en l'evolució de la gitana cap a la modernitat sense perdre la pròpia identitat: "pretem introduir la dona en l'engranatge laboral, en igualtat de condicions amb l'ho-

me. Després, voldríem integrar la dona dins del puzzle social dels nostres dies. L'estructura gitana és complexa i difícil d'organitzar. És clar, no volem soltar una bomba que ens esclate a les mans. De qualsevol manera, pensem que podem portar els nostres fills a estudiar a la universitat i oferir-los un treball futur ben remunerat sense que puguen perdre allò que pensem que és ser gitano, allò específic de la nostra gent."

Associacions com aquesta o com l'Associació per a la Gitana Progressista, de València, no pretenen canviar els rols tradicionals de la dona dins la cultura gitana, ni costums com la virginitat pre-matrimonial. Adelina i Lola Fernández, membres de la directiva d'aquesta associació, no es plantegen cap altre assumpte per a la dona que no siga el laboral: "si per als païos el treball està malament, per als gitans està molt pitjor, i per les gitanes molt més negre encara. Fins ara, només podíem treballar en la venda ambulants o fent feines molt servils, ja que ningú no ens havia ensenyat res. Avui, a l'associació adquirim coneixements acadèmics i treballs més d'acord amb el temps. De tot això, només una cosa ha fallat, i és que l'administració central, que havia d'haver subvencionat tot el programa d'aprenentatge de les alumnes, només ens ha donat la meitat dels diners. Tenim la impressió que ens han pres el pèl.

L'associacionisme entre dones és posterior a l'hereu dels secretariats dels 60 que persegueix la millora total del poble gitano. La Unió Romaní és la federació que té seu a Barcelona i que agrupa totes les altres de l'estat espanyol (unes 50). Persegueix la unió total del poble gitano, ja que, enllaçant amb la tradició d'unió familiar (i amb la de considerar tots els

membres d'una mateixa ètnia com a cosins, pròpia de cultures turmentades i desvalgudes) veu en aquesta germania la possibilitat de no deixar-se sufocar per la societat dominant. En paraules de Juan Roige, gran *khan* gitano valencià, assessor de Joan Lerma en el camp de les minories ètniques, president de l'Associació Gitana de València i personatge important de la Unió Romaní: "el nostre poble no té cap altra opció que fer el primer pas en el camí cap a la convivència, si és que vol ser algú a Europa. Ha d'estudiar, oblidar-se progressivament de la venda ambulants i optar per treballs seriosos ben remunerats. Per això, les associacions són la manera d'animar els gitans per aquest camí i d'aconseguir ajuda i subvencions dels polítics sensibilitzats".

Un altre gran defensor de la causa gitana, ja en l'àmbit internacional, és Chimo L. Bustamante, vice-secretari d'Unió Romaní i interlocutor elegantment colrat: "el gitano té molt a aportar a la societat païa. Crec en la cultura del mestissatge i en la defensa internacional mitjançant les associacions. Per això la nostra organització pertany a la Unió Romaní Internacional i està reconeguda per l'ONU. Si el gitano no és capaç d'organitzar-se, difícilment sobreviurà en els temps actuals. Avui, més que mai, és difícil ser gitano".

El record de pobles condemnats, que han perdut l'ànima perquè han oblidat d'on venien, engrandeix el caràcter gitano, guardià del temple que protegeix arrels clavades als passadissos més profunds de la història. La jugada decisiva ve ara, quan els avis han de saber conviure amb silicons i tecnologia punta.

Joan Oleaque
(amb informacions de Pere Codonyan)